ભાદરવા સુદ ૨, મંગળવાર તા. ૮-૯-૧૯૬૪
શ્રાવકાચાર, ગાથા-૩૬ થી ૪૫, પ્રવચન-૧૬

પદ્મનંદી પંચવિંશતિનો આ છઠ્ઠો અધિકાર છે. શ્રાવકાચાર અથવા શ્રાવકનાં સંસ્કાર કેવા હોય, કોને શ્રાવક કહેવો? એનું આમાં વર્ણન છે. છ અધિકાર થઈ ગયા. ષટ્કર્મની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ. હવે અહીંયાં દયાની વાત જરી આચાર્ય કરે છે. દાનનો અધિકાર છેલ્લો પૂરો કર્યો. છે ને? દિન દિન પ્રત્યે દાન કરવું એમ અધિકાર છે. એક દિવસે દાન કર્યું અને પછી બીજે દિવસે નહિ એમ નહિ. સમજાણું? આત્મામાં જ્યાં રાગ જ બિલકુલ નથી એવી જ્યાં આત્માની દૃષ્ટિ નિર્લોભપણાની થાય, નિર્લોભ કહો કે નિર્ગ્રંથ દૃષ્ટિ કહો, આત્મા રાગ અને દ્વેષની ગાંઠ વિનાનું તત્ત્વ છે. સમજાય છે કાંઈ? એવા તત્ત્વની દૃષ્ટિ થાય તેને નિર્ગ્રંથ દૃષ્ટિ કહો કે રાગની એકતા ટળીને અરાગી આત્માનો સ્વભાવ શુદ્ધ છે એવી દૃષ્ટિ થતાં એને લોભ ઘણો મંદ પડી જાય છે. સમજાય છે? એથી એને ષટ્કર્મ હંમેશા હોય છે. દેવની સેવાપૂજા દેવની, ગુરુની સેવા, સંયમ, તપ, દાન અને સ્વાધ્યાય હંમેશા એને (હોય છે).

શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય હંમેશા એને આચરણમાં એવો ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી. ષટ્ પ્રકારના દાનનો વ્યવહારની કથનની પદ્ધતિમાં એની ભૂમિકામાં એવો ભાવ હોય છે.

હવે દાનની વાત ૩૬ ગાથામાં છ ગાથાએ પૂરી કરી. આમ તો દાન અધિકાર આખો પૂરો પહેલો આવે છે. મોટી દાનની વ્યાખ્યા ઘણી (આવે છે). એમાં એક અધિકાર એવો પણ લીધો છે. દાન અધિકારમાં એક ગાથા (લીધી છે) કે પૂર્વના પુણ્યને લઈને તને કાંઈ પૈસા આદિ મળ્યા હોય તો કાગડાને જેમ વધેલો અનાજ દેતા એકલો ખાતો નથી. સમજાણું કાંઈ? કૌઆ-કૌઆ હોય છે ને? એ કૌઆને દાઝેલું અનાજ... દાઝેલું કહેવાય ને? જલા હુઆ. ઉખડીયા. એ બળેલું અનાજ મળતાં એકલો ખાતો નથી. એ કૌ કૌ કરીને ઘણાને બોલાવીને ભાગ પાડીને ખાય છે. શોભાલાલભાઈ! છે એમાં, હોં! એ દાન અધિકારમાં છે ક્યાંક. કેટલામું હશે શી ખબર પડે? ૪૬. દાનનું છે. લ્યો, ૪૬ બરાબર છે.

'આચાર્ય કૃપણકી નિંદા કરતે હૈં.' ૧૩૧ પાનું. છે? એના પહેલા છે. દાન અધિકાર.

किं जीवितेन कृपणस्य नरस्य लोके
निर्भोगदानधनबन्धनबद्धमूर्तेः।
तस्माद्वरं बलिभुगुन्नतभूरिवाग्मि-
व्याहूतकाककूल एव बलिं स भुङ्क्ते।।४६।।

પહેલો દાનનો અધિકાર છે, સેઠી! એની ૪૬મી ગાથા છે. ૪૬ ગાથા દાનના અધિકારની. **'જિસ લોભી પુરુષ કી મૂર્તિ, કૃપણ પુરુષ.. કા આ લોકમેં જીના સર્વથા વ્યર્થ**

હૈ.' સેઠી! એવા કંજૂસોના આ જગતમાં જીવન બધા વ્યર્થ, વ્યર્થ છે. **'ક્યોં? ઉસ પુરુષ અપેક્ષા કાક હી અચ્છા હૈ.'** તારાચંદજી! એ પુરુષની અપેક્ષાએ કાગડો સારો છે. કૌઆ. જુગરાજજી! એ કૌઆ હોય છે ને કૌઆ? બુલાકર ખાતા હૈ. પહેલા એવો રિવાજ હતો. આહાર-પાણી ખાઈને પછી જે ઉકડીયા-જલા હુઆ હોય એ પત્થરની એક બહારની કુંડી રાખે પત્થરની, એમાં નાખે, નીચે ધૂળ ન થાય. અને એ કાગડો આવે તો કાગડો બધાને બોલાવીને જ ખાય. એકલો ન ખાય. એમ કહે છે કે તારા કરતાં કાગડો સારો. આચાર્યને આવું કડક કહેવાનું શું હશે?

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- કરુણામય હૈ? કરુણાબુદ્ધિથી (કહે છે), ભાઈ! ઓલામાં આવે છે ને?

માખીએ તો મધ પીધું, ન ખાધું, ન દાન દીધું,
લૂંટનારે લૂંટી લીધું રે પામર પ્રાણી.

માખી મધ ભેગું કરે છે ને? પછી હેઠે ઓલા વાઘરી આવીને ધૂવાડો કરે ધૂવાડો. ધૂવાડો કરીને મધ બધું લઈ જાય. દેવીલાલજી!

માખીએ તો મધ પીધું, ન ખાધું, ન દાન દીધું.
લૂંટનારે લૂંટી લીધું રે..

છોકરા-બોકરા બધા લૂંટી જવાના, હોં! બધા ભાગ પાડીને. જીવતા મારે. એ તો ઠીક પણ છોકરા ધૂમાડો કરશે. એ તો ઠીક. બહુ બોલવાની ના પાડી છે એના છોકરાને. કમળાબહેને. નહિતર બહુ બોલે એવા છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે એ ધુમાડા કરીને... ધૂપ કરે. એમ કરીને પછી બધું મધ લઈ જાય. એમ તારા પૂર્વના પુણ્યને લઈને કાંઈક કુકા મળ્યા હોય, કુકા એટલે પૈસા, આ છોડીયું કુકા રમે છે ને આમ કાંકરાએ, આ પૈસાએ રમે આખો દિ'. દસ પાંચ હજાર, પચાસ હજાર, લાખ, બે લાખ, પાંચ લાખ આમ દીધા ને આમ લીધા. એમાં તેં ખાધું પણ નહિ અને દાન પણ દીધું નહિ. એ ભાગ પાડીને છોકરાઓ અને વારસદાર લઈ જશે. લૂંટી જાશે અને મરીને નરકમાં જાઈશ. ઢોરમાં જઈશ કૃપણ બુદ્ધિમાં.

કહે છે કે કૃપણ બુદ્ધિ કરતાં એ પુરુષની અપેક્ષાએ કાગડો સારો કે જે **'ઊંચે ઊંચે શબ્દ સે દૂસરે બહોંત સે કાકોં કો બુલાકર મિલકર ભોજન કરતે હૈં.'** શોભાલાલભાઈ! એમ તને પૂર્વના પુણ્યના (ફળમાં) ઉકડીયા મળ્યા, ઉકડીયા છે એ. ઉકડીયા સમજ્યા? જલા હુઆ. એમ પૂર્વે આત્માના ગુણ દાઝ્યા હતા, બળ્યા હતા. ગુણ બળે ત્યારે પુણ્યભાવ થાય છે. એ પુણ્યભાવના પ્રમાણમાં તને આ બાહ્ય લક્ષ્મી આદિ મળી. એ તો આવવાની હતી એમાં એ નિમિત્ત. એમાં તેં જો કાંઈ દાનમાં, ધર્મ પ્રભાવનામાં ભોગમાંથી કાઢીને, એમાંથી જો કાંઈ ન કર્યું તો કહે છે કે કાગડામાંથી પણ તું જા એવો છો. સમજાણું કાંઈ? ત્યાં

એમાં એ અધિકાર છે.

આચાર્યે છેલ્લી વાત તો એટલી બધી લીધી છે કે આ મારી વાત, ઘુવડને જેમ પ્રકાશ રુચતો નથી, એમ આ લોભને ઘટાડવાની વાત કૃપણને નહિ ગોઠે. એ કૃપણ એમાંથી કાઢશે કાંઈક બીજું. સમજાય છે કાંઈ? કાં તો આ મારી પાસે પૈસા ઘટાડવા માટે આ કહે છે, આ ફલાણું કરવા માટે કહે છે, એમ કરીને ઉપદેશકનો પણ વાંક કાઢશે. એમ છે અંદરમાં. સમજાય છે? ઉપદેશકનો એ વાંક કાઢશે કે આ બધું કરે છે એ મારી પાસે પૈસા લેવા કરે છે. કૃપણ અને કંજૂસની જેની વૃત્તિ છે, જેને ભગવાન આત્મા રાગના વિકલ્પ વિનાનો નિર્લોભ પિંડ પ્રભુ આત્મા, એવી જેને દૃષ્ટિ થઈ એને આવી કૃપણતા હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

એ કહે છે કે જેમ ઘુવડને રાતનો અંધકાર ઠીક પડે પણ પ્રકાશ ઠીક પડતો નથી. એમ રાગની મંદ કરવાનો અમારો ઉપદેશ, આચાર્ય પોતે કહે છે, ઘુવડ જેવા અંધકારમાં રહેનારાઓ કૃપણોને અમારા દાનનો, લોભ ઘટાડવારૂપી પ્રકાશનો દાનનો ભાગ એને નહિ રુચે. શોભાલાલભાઈ! અને જેમ પત્થરની કળી હોય અને ભમરો ગુંજારવ કરતો ત્યાં આવે એ પત્થરની કળી નહિ ખીલે. સમજાય છે કાંઈ? જે કાંઈ વનસ્પતિની કળી હશે તો ભમરો પરાગ લેવા આવતા એ ખીલી જશે ફડાક દઈને. એમ જેના લોભ ઘટ્યા છે અને લોભને ઘટાડવાનો જેને ભાવ છે એવાને અમારા ઉપદેશના ગુંજારવનું નિમિત્તપણું થશે. બાકી તો ઉપદેશનો ગુંજારવ પત્થરની કળીને નહિ ખીલવી દે. તારાચંદજી! છે? સમજાય છે કાંઈ?

આચાર્ય જંગલમાં વસનારા મુનિ હતા, કરુણાબુદ્ધિથી કહે છે. કાલે કહ્યું હતું. લોભરૂપી ઊંડી ભેખડના કૂવામાં ભરાયેલાને લોભ ઘટાડવા માટે કાંઈક કુણપ કરવા માટે આ દાનનો ઉપદેશ અમે કરીએ છીએ. એમ પહેલું કહેવામાં આવ્યું હતું. એમને કાંઈ એની પાસેથી લેવું નથી. પણ અરે.. આત્મા! આ લોભને તને મંદ કરવાનો પણ ભાવ ન થાય તો લોભના ઈચ્છા વિનાનું તત્ત્વ નિર્લોભ આત્મા ભગવાન છે એવા (તત્ત્વની) વીતરાગ દૃષ્ટિ તને થાય, વીતરાગભાવ ગોઠે અને એમ કહે કે આ રાગની મંદતા ગોઠે નહિ... સમજાય છે? એ પૂર્ણ વિપરીત દૃષ્ટિનો દૃઢ કરનાર છે. સેઠી! વીતરાગભાવ ગોઠે છે. વીતરાગભાવ ગોઠે એટલે? આત્મા રાગ અને વિકલ્પ ને લોભ મંદ-તીવ્ર વિનાનો છે. અરે..! એની જેને રુચિ થાય એને મંદ રાગની અને તીવ્ર રાગ ટાળવા માટે લોભની મંદતાનો દાન-દયાનો ભાવ થયા વિના રહે નહિ. એવો એ ભૂમિકાનો ભાગ છે. એથી ત્યાં કહે કે અમારી દાનના ઉપદેશની વ્યાખ્યા એ કૃપણો જે પત્થરની કળી જેવા (હશે) એ નહિ ખીલે. તારાચંદભાઈ!

મુમુક્ષુ :- પત્થરની કળી...

ઉત્તર :- નહિ ખીલે પત્થરની આરસ પહાણની કે લાકડાની. હરિકાય હશે વનસ્પતિ તો પેલો ગુંજારવ કરે તો ખીલશે.

મુમુક્ષુ :- કોમલ હોગા.

ઉત્તર :- કોમલ હોગા. બસ. જેના હૃદય કોમળ છે એને આ ઉપદેશ ખીલશે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ દુનિયાનો અનુભવ છે જ ને. નવો શું અનુભવ કરવો હતો? મુનિઓ તો જંગલમાં રહેતા. દુનિયાને-નાચનારને જોવે છે. પોતે નાચતા નથી માટે. સમજાય છે કાંઈ? દુનિયા કઈ રીતે નાચી રહી છે અને કઈ રીતે રહી છે એ બધા એ રીતે નાચી રહ્યાને જ્ઞાની જાણે છે. જંગલમાં રહ્યા.

હવે અહીંયાં ૩૭ ગાથામાં જરી આચાર્ય અહિંસાની વ્યાખ્યા કરીને દયાથી ભાવ તારો હોવો જોઈએ. દયાંગી દયાનું એક અંગ છે. વ્રતોમાં દયાનો ભાવ એ મુખ્ય છે. આ વ્યવહાર દયાની વાત ચાલે છે, હોં! નિશ્ચય દયા તો આત્મામાં જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ વીતરાગી અખંડાનંદ આત્મા, એની દૃષ્ટિ થવી તે અહિંસક દૃષ્ટિ અને તે સમ્યક્‌દૃષ્ટિ છે. એ અહિંસક દૃષ્ટિ છે. એક વિકલ્પ પણ રાગ ને દયા દાનનો વિકલ્પ મને લાભ કરે કે એ મારું સ્વરૂપ છે એ માન્યતા હિંસક દૃષ્ટિ નામ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. સમજાય છે કાંઈ? એવી અહિંસા દૃષ્ટિ પોતાનો સ્વભાવ જ્ઞાન, આનંદ નિર્વિકાર, એવા સ્વભાવની અંતર્મુખ તદ્દન સ્વભાવના શરણે જતાં જે દૃષ્ટિ શુદ્ધ પ્રગટે તેને અહિંસા દૃષ્ટિ, સમ્યક્ દૃષ્ટિ, સત્ય દૃષ્ટિ, ધર્મ દૃષ્ટિ કહેવામાં આવે છે. એમાં તો પુણ્ય અને પાપનો વિકલ્પ પણ તેના સાથમાં, સંગમાં હોતો નથી. સમજાય છે કાંઈ? એવી દૃષ્ટિ થયાવંત જીવને પણ શ્રાવકના ગુણસ્થાનને યોગ્ય જ્યારે શાંતિ અંદરમાં પ્રગટી હોય એને આવા કષાયના મંદના ભાવો શુભના થયા વિના રહે નહિ. એની ભૂમિકામાં જો આવા (ભાવ) ન હોય તો એ વસ્તુની સ્થિરતા કે દૃષ્ટિની એને ખબર નથી. કહો, સમજાણું આમાં? ૩૭.

येषां जिनोपदेशेन कारुण्यामृतपूरिते।
चित्ते जीवदया नास्ति तेषां धर्मः कुतो भवेत्।।३७।।

દયાનો અર્થ, પરની (દયા) પાળી શકે છે કે મારી (શકે છે) એ વાત નથી. અહીંયાં કરુણાબુદ્ધિ રાગની મંદતાના પુણ્ય પરિણામની વાત ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ? બીજાને હું સુખી કરી શકું કે દુઃખી કરી શકું એ આત્મામાં તાકાત નથી. એ તો પહેલેથી દૃષ્ટિ થયેલી હોય જ છે. એમાં એને બીજા પ્રાણી એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય જીવ છે. જિનોપદેશ છે ને? વીતરાગના ઉપદેશમાં ત્રિલોકનાથ વીતરાગ ચૈતન્ય પ્રભુ, એના ઉપદેશમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય પ્રાણીઓ છે. એકેન્દ્રિયમાં એક શરીરમાં નિગોદમાં અનંત જીવ, પ્રત્યેક શરીરમાં એક શરીરમાં એક જીવ, એ બધા છે. એ બધા જીવોને ન મારવાનો વિકલ્પ અથવા તેને સુખ દેવાનો વિકલ્પ એવો અનુકંપાનો ભાવ શ્રાવકને સમકિતીને એની ભૂમિકામાં આવ્યા વિના

રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ?

એટલે કે '**જિનેન્દ્ર ભગવાન કે ઉપદેશ સે કરુણા કે .. ભી...**' કરુણા. અરે..! મારાથી કોઈને દુઃખ ન થાય. સમજાય છે? 'શ્રીમદ્' તો એકવાર લખે છે, અરે..! કોઈ આમ લીલોતરી કાપતો હોય અમને કરુણા આવે છે. લીલોતરી, હોં! લીલોતરી કહે છે ને? હરીકાય. અરે..! અનંત આત્મા. એક શરીરમાં અનંત આત્મા. અત્યાર સુધી જીવ છ મહિના અને આઠ સમયમાં જે મુક્તિને પામ્યા ૬૦૮, છ મહિનાને આઠ સમયમાં ૬૦૮ સિદ્ધપદને પામ્યા એવા અનંતા પુદ્‌ગલ પરાવર્તનમાં જેટલા સિદ્ધ થયા એના કરતાં એક નિગોદના એક શરીરમાં અનંત ગુણા જીવ છે. સમજાય છે?

અત્યાર સુધી અનંતા... અનંતા... અનંતા... પુદ્‌ગલ પરાવર્તન (થયા). એક પુદ્‌ગલ પરાવર્તનના અનંતમા ભાગમાં અનંતી ચોવીસી જાય. એક ચોવીસમાં દસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમ થાય એક સાગરોપમમાં દસ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમ જાય. એક પલ્યોપમમાં અસંખ્યમે ભાગે અસંખ્ય અબજ વર્ષ થાય. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? એક પલ્યનો અસંખ્યમો ભાગ કાળનું માપ અસંખ્ય ભાગમાં અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ જાય. અસંખ્યાત ચોવીસ નહિ, હોં! અને એવા એક પલ્યોપમ એના દસ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમના એક સાગરનું માપ છે કાળનું. એવા દસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમનો એક ચોવીસીનો કાળ છે. ચોવીસ તીર્થંકર દસ ક્રોડાક્રોડીમાં.. ... ક્રોડાક્રોડીમાં થાય. સમજાણું કાંઈ?

કોઈ દિ' વિચાર કર્યો છે? આહાહા..! અરે..! ક્યાં કેટલો કાળ ગયો? અને એ કાળમાં નિગોદના જીવ એક શરીરમાં, એક શરીરના અનંતમા ભાગમાં, આ સિદ્ધો અત્યાર સુધી અનંત પુદ્‌ગલ પરાવર્તનમાં સિદ્ધો પરમાત્મા થતાં આવ્યા એનાથી એક કટકી લીલ ફૂગની-કાઈની, બટાટાની, શક્કરકંદની, કંદમૂળની કટકી લે, રાઈ જેટલો કટકો ટૂકડો, એમાં અસંખ્ય તો ઔદારિક શરીર, એનું એક શરીર લ્યો તો અત્યાર સુધી સિદ્ધ થયા એથી અનંત ગુણા જીવ. સમજાય છે કાંઈ? એવા પ્રત્યેક એકેન્દ્રિયના અસંખ્ય. એવા બે ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચો ઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિયના અસંખ્ય જીવો. કહે છે કે '**जिनोपदेशेन**' વીતરાગ ત્રિલોકનાથની વાણીમાં આ જીવોની સંખ્યા એમના જ્ઞાનમાં આવી અને એમ છે. એવો જેણે ઉપદેશ સાંભળ્યો છે. '**कारुण्यामृतपूरिते**' સમજાણું કાંઈ? કરુણારૂપી અમૃતથી જેનું ચિત્ત પૂરિત છે. અરે..! કોઈ જીવને એક રૂવાંટુ ખેંચતા દુઃખ થાય. એને કોઈ જીવને મારી નાખવો. એકેન્દ્રિય હો કે બે ઇન્દ્રિય કે ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચો ઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય.

'**कारुण्यामृतपूरिते चित्ते**' જેનું ચિત્ત છે. ધર્મી જીવનું કારુણ્ય પૂરિત દયાનું ચિત્ત હોય છે. જીવદયા જેનામાં નાસ્તિ (છે) એવી જેને અંતઃકરણમાં ભાનસહિતની દયાનો ભાવ નથી '**तेषां धर्मः कुतो भवेत्**' એને ધર્મ ક્યાંથી થાય? ઘણી વાત વઈ ગઈ હોં શેઠ! બહુ ઊંચી વાત વઈ ગઈ. તમારો દિવસ ત્યાં પ્રવૃત્તિ કરવામાં જાય ને. આજ બપોરે છોડીયુંનો

દેખાવ એવો હતો કે આમ..

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- દેખને કા થા. એવી બાયું, એવી બહુ છોડીયું. એમાં ધીરુભાઈની છોડીએ તો ભારે કરી. હરિશ્ચંદ્ર. આહાહા..! હરિષેણ, હરિષેણ. દેખાવ. રાત્રે તો ન આવી શકે પણ દિવસે તો.. આમ વૈરાગ્ય, વૈરાગ્ય. આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યા જાય. હિરશ્ચંદ્ર આમ કહે છે કે માતા! ભગવાનનો રથ ન નીકળે અને પહેલો બીજાનો નીકળે? માતા! ભગવાનનો રથ નીકળશે, હોં! ... અને વૈરાગ્યથી આમ... સમજાણું? અનિત્યની ભાવના આવશે ને. આવે ને છેલ્લું કીધું નહિ ઓલામાં? માતા! ચક્રવર્તી પદ તો લીધું .. આ ચક્રવર્તીપદ લીધું પણ ત્યાં પર્વતમાં ચક્રવર્તીના કેટલાય નામ લખાયેલા અનંતમાં, એમાં જે ચક્રવર્તી થાય એ પૂર્વનું ભૂંસાડીને નામ લખે. આહાહા..! જ્યારે એ ચક્રવર્તી હશે. હયાત મનુષ્યદેહ, સોળ હજાર દેહ, આમ રાજા ૩૨ હજાર ચામર ઢાળે, છન્નું હજાર પદ્મણી જેવી સ્ત્રી અને સાધીને જ્યારે આવ્યો હશે ત્યારે પર્વત ઉપર લખે કે હું એક.. ભરત ચક્રવર્તીનું આવે છે ને ભાઈ? નવનીતભાઈ! ભરત ચક્રવર્તીનું. ભરતેષ વૈભવ શાસ્ત્રમાં આવે છે.

એ છ ખંડ સાધીને જ્યારે આવે છે અને આમ છેલ્લો (વૃષભાદ્રિ) પર્વતમાં નામ જોવે છે કે આમાં નામ ક્યાં લખું? ક્યાં લખું? આમાં ખાલી નથી. ઓહો..! ધિક્કાર છે ચક્રવર્તી રાજને. પોતે કહે છે, હોં! અરેરે..! આ છ ખંડના રાજ, આ છન્નું હજાર સ્ત્રી, અરે..! આ રાજ એવા જ પૂર્વે હતા. એ રાજ પાળીને જ્યારે લખતો હશે ચક્રવર્તી, એને એમ હશે કે મારું આ નામ કોઈ ભૂંસાડશે ભવિષ્યમાં. જે નામ લખેલું, ખાલી જગ્યા ન મળે, આમ ભૂંસાડે છે ને ત્યાં વૈરાગ્ય-વૈરાગ્ય (થઈ જાય છે). અરેરે..! ચક્રવર્તીની આ ઋદ્ધિ! અનંત વાર જગતના જીવો ચક્રવર્તી પદને જે જીવ પામ્યા, પામ્યા એ બધા પામતા, એ જીવોના નામ હવે ભૂંસાઈ જાય છે. શરીર તો ગયા અને એના નામ લખેલા ભૂંસાય છે. ઓહો..! સંસાર અનિત્ય! આ સંસારની અનિત્યતા! આહાહા..! મારે પણ એક આ પુણ્યને કારણે એક આ ચક્રવર્તી પદ આવ્યું છે. મારે આ બીજાનું નામ ભૂંસાડીને હું એક ભરત ચક્રવર્તી આદિનાથનો પુત્ર એમ લખે છે. શોભાલાલભાઈ! મણિરત્નથી. મણિરત્ન હોય છે ને. અને હું ચરમશરીરી છું, હોં! એમ લખે છે. હું ચરમશરીરી-આ દેહ મારે છેલ્લો છે. મારે આ દેહે જ કેવળજ્ઞાન પામીને મુક્તિ છે. પણ આ પદના પુણ્યો આ નામને ભૂંસાડવા માગે છે અને મારું નામ લખાવે છે. આહાહા..! શેઠ!

એવા એવા અનંત ચક્રવર્તીઓ થયા. બધાના અનંત નામ ક્યાં ત્યાં રહેતા હતા? પર્વત નાનો એમાં અસંખ્ય નામ પણ ન રહે. સંખ્યાતા રહે. પૂર્વના બધા એ વખતના. એક હજાર દેવ સેવા કરતા હોય. ઘોડા ઉપર આવ્યા હોય. એક હાથમાં તલવાર. એ તલવારની એક હજાર દેવ સેવા કરતા હોય. હાથમાં તલવાર હોં! જે તલવાર એવી હોય. હીરાના થાંભલા

હોય તો કાકડીને કાપે એમ કાપી નાખે ફડાક દઈને. કાકડી સમજો છો? કકડી. એવી તો એ તલવાર હોય જેની હજાર દેવ સેવા કરતા હોય. એ તલવાર આમ લઈને નીકળે રાજા જ્યારે છ ખંડને સાધીને... આહા..! એ પૂર્ણ રાજ પામીને પણ આ લખવા વખતે સમકિતી છે. ભરત સમકિતી છે, આત્મજ્ઞાન છે. સમજાય છે? ઓહો..! સંસાર. આ સ્મશાનમાં શરીરો તો ચક્રવર્તીના ગયા પણ એના નામ ભૂંસાઈ જાય. નામેય નિશાન રહેતા નથી. ઓહો સંસાર! ધિક્કાર સંસાર અનિત્ય છે. તારાચંદજી! એવા ચક્રવર્તીને પણ એ વખતે જ્ઞાનીને આમ વૈરાગ્ય થઈ જાય. આહાહ..! લોટ્યા મહાણમાં જેના શરીર, જેના લખ્યા લેખ હવે અહીંયાં રહેતા નથી. લખ્યા લેખ રહેતા નથી. અરે..! આ સંસાર. નિત્યાનંદ પ્રભુ આત્માના શરણ વિના ક્યાંય શરણ છે નહિ. એને અહીંયાં આચાર્ય દેવ કહે છે કે અરે..! આત્મા! ભગવાને અનંત જીવની સંખ્યા બતાવી છે, હોં! એ જીવની દયા જેના હૃદયમાં અમૃત નથી એ પ્રાણી શું ધર્મ કરે? એને શું ધર્મ હોય? એમ કરીને અહીંયાં ૩૭માં કહ્યું.

પછી કહે છે.

मूलं धर्मतरोराद्या व्रतानां धाम संपदाम्।
गुणानां निधिरित्यांदिया कार्या विवेकिभिः।।३८।।

શું કહે છે? '**ધર્મરૂપી વૃક્ષકી જડ...**' આ ધર્મ (એટલે) વ્યવહાર વ્રત આદિ. ભાઈ! એની વાત ચાલે છે, હોં! ભગવાન આત્મા અખંડાનંદ જ્ઞાયકમૂર્તિ સમ્યગ્દર્શનનું મૂળ તો એ દ્રવ્ય સ્વભાવ છે. આ સમ્યક્પૂર્વકની વાત ચાલે છે. આહાહા..! જે આત્મા જ્ઞાન ચિદાનંદ આનંદનો કંદ, જેના સ્વભાવમાં અતીન્દ્રિય આનંદ રસ ઝરે છે. જેના સ્વભાવમાં અતીન્દ્રિય અમૃતનો રસ ઝરે છે. ડુંગરમાંથી અમૃત ઝરે, એમ આત્માના અંતરમાં એકાગ્ર થતાં, એ તો અતીન્દ્રિય અતીન્દ્રિય આનંદનો એકલો અમૃતનો રસ છે. એવું સમ્યગ્દષ્ટિને ભાન થયું છે. અને એ ઉપરાંત જ્યારે એને સ્વરૂપના અંશની સ્થિરતાનો ભાગ પંચમ ગુણસ્થાનને યોગ્ય થયો છે, એને જ્યારે આ બાર વ્રતના વિકલ્પ આવે, કહે છે કે એમાં ધર્મ એટલે વ્યવહાર વ્રત એનું મૂળ વૃક્ષની જેમ જડ છે, એમ આ દયા જડ છે.

અહિંસા-કોઈ પ્રાણીને દુઃખ ન થાય. ભાવની વાત છે, હોં! દુઃખ દઈ શકે છે એ માન્યતા ખોટી છે. અહીંયાં તો એની અનુકંપા, સમ્યગ્દર્શન થતાં અનંતાનુબંધીનો નાશ થયો છે તેથી અનુકંપા પોતાના આત્માની દયા છે અને બીજા જીવની દયા છે. એના હૃદયમાં સહજ એવો ભાવ ઉઠે છે. જેથી આચાર્ય જરી કહે છે, એ ધર્મ રૂપી વૃક્ષની જડ '**સમસ્ત વ્રતોં મેં મુખ્ય હૈ.**' કહો, સમજાણું કાંઈ? બધા વ્રતમાં મુખ્ય એ દયા છે અહિંસા. સર્વ સંપદાઓનું સ્થાન છે. એક ઇન્દ્રના પદ મળે એનું સ્થાન પણ એ અહિંસાનો ભાવ છે. જુઓ! અહીં ખુલાસો તો કર્યો ભાઈએ. પુણ્ય પરિણામ છે. એવા પુણ્ય પરિણામ સમકિતીને થયા વિના રહે નહિ. એવો એક છે શ્લોક આપણે. અમારે હીરાજી મહારાજ કહેતા હતા. એ આ

બનારસીદાસમાં છે. એને ક્યાંથી મળ્યું હશે કોણ જાણે. પણ આમાં બનારસીદાસમાં એ દયાની વ્યાખ્યા (આવે છે). બનારસીદાસ થઈ ગયા ને? એમણે પણ એક દયાનો અધિકાર લીધો છે. સમજ્યાને? ક્યાંક છે ખરો.

અહિંસાનો અધિકાર-એમ કરીને એમણે વ્યાખ્યા કરી. અમારે હીરાજી મહારાજ સંપ્રદાયના ગુરુ હતા એ આ બહુ બોલતા. એ તો ઓલો મૂર્તિમાં હિંસા થાય ને ફૂલની, એ અપેક્ષાએ કહેતા કે જ્યાં દયા નથી અને જ્યાં હિંસા હોય ત્યાં ધર્મ નથી. પણ અહીંયાં બનારસીદાસ તો સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકામાં અહિંસાના વ્યવહાર પરિણામ કેવા હોય એ બનારસીદાસ બતાવે છે. 'સુકૃત કી ખાન ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની જાન.' આવ્યું ને? ખજાનો આવ્યો ને? ભાઈ! જુઓ. 'સુકૃત કી ખાન ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની જાન. પાપ રજ ખંદ .. ન રાખી પેખીએ, ભવ દુઃખ પાવક .. મેરુ માલા ... સુગતિ .. કુગતિ દ્વાર .. આગલ સો દેખિયે ઐસી દયા કીજીએ ...' વ્યવહાર અહિંસાની વ્યાખ્યા કરે છે, હોં! અહિંસા સ્વભાવ તો પ્રગટ્યો છે દૃષ્ટિમાં. એને વ્યવહાર દયાના ભાવ કેવા હોય? કે સુકૃતની ખાણ. સુકૃતની ખાણ-શુભભાવ એ દયાનો છે એ બધા શુભની પુણ્યની ખાણ છે.

'ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની...' એવા સુકૃતના પાળનારા સમ્યગ્દૃષ્ટિપૂર્વક દયાના પાળનારા ઈન્દ્રપદને પામે. 'ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની' સમજાય છે કાંઈ? ઓલા એકલેથી ભાઈ ... હતા, બીજાની દયા પાળવી, આમ છે. ભાઈ! એ બીજાની દયાની વાત નથી. પાળી શકે નહિ (ત્યાં) ક્યાં પ્રશ્ન છે. અહીં તો પોતામાં... પોતામાં સમજે? સ્વયં. રાગની મંદતાનો .. દયા કા ભાવ આતા હૈ સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક, એ 'ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની'-એ ઈન્દ્રપદની અંદર અવતરશે જેમાં અપ્સરા કરોડો (હશે). એ રાગ પુણ્યનો ભાગ છે ધર્મની ભૂમિકામાં એટલે ઈન્દ્રપદ આમાં આવ્યું ને? દેખો. **'સર્વ સંપદાઓ કા સ્થાન.'**

પદ્મનંદી મહારાજ જંગલમાં વસનારા મુનિ છે. એ કહે છે કે સર્વ સંપદાઓનું સ્થાન છે. સમજાણું કાંઈ? એ અહીં કહે છે. 'ઈન્દ્રપુરી કી નિશાની જાન, પાપ રજ ખંડવે કો..' જુઓ! પાપ રજ, હોં! અશુભભાવ રૂપી પાપના કર્મ બાંધેલા એને નાશ કરવાનો એ અહિંસાના પરિણામ પુણ્ય એ મુખ્ય વસ્તુ છે. '.. રાખી પેખીએ.' રજ પડી હોય ને બહુ ધૂળ? પવન નીકળે પવન. અને પવન જેમ ધૂળને ઉડાડી દે. આવે ને મારવાડમાં શું કહેવાય તમારે? બિકાનેર ને. આંધી આતી હૈ. બહુ રજ કા ઢગ હોતા હૈ ને પવન નીકળે તો ઉડાડી દે. એમ 'પાપ રજ ખંડન કો પૌન રાશી કે' પવનનો ઢગલો છે એ દયા.

'ભવ દુઃખ પાવક બુજાયવેકો મેઘમાળા.' ભવના દુઃખને ટાળવા માટે મેઘની માળા (છે). માળા કેમ કહી? આ વરસે છે ને પાણી? બિંદુ આમ પડે છે ને માળાની પેઠે. વરસાદ. એક સાથે મુશળધાર જેવો નહિ. આમ ઉપરથી પડે છે. પવન આવે ને અંદર એટલે આમ ધારા આવે વરસાદની. મેઘમાળા. વરસાદની માળા હોય જાણે દયાના ભાવ.

મુમુક્ષુ :- ખુબ વરસાદ.

ઉત્તર :- હા, ખુબ વરસાદ.

'કમળા મિલાયવે કો દૂતી' આ લક્ષ્મી મેળવવાની આ દાસી છે. શોભાલાલભાઈ! શું કહે છે આ? કમળા નામ લક્ષ્મી. આ ધૂળ-ધૂળ. પાંચ-પચાસ લાખ કે કરોડ. એ 'કમળા મિલાયવે કો દૂતી' દૂતી. વચ્ચે દાસી છે. કમળા (એટલે) લક્ષ્મી.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ભાઈ! દુનિયા એને કમળા માને છે ને. કમળ છે એ. મેલ છે. પણ એમ માને કે આહા..! લક્ષ્મી મળી. આમ લક્ષ્મીના લાડા સુખિયા કહેવાય, ઘરે તો આમ મોટરું ફરે. લાખ-લાખની મોટરું. એય..! અમરચંદભાઈ! એક લાખ અને દસ-દસ હજારની મોટરું જેના ઘરે ચાર-ચાર. ૩૦-૪૦ મોટરું. હવે એ નવરો શેનો થાય? એનો બાપ કહેતો હશે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે 'કમળા મિલાયવેકો...' ધર્મી જીવને લક્ષ્મી મોઢા આગળ (આવે). એક પદ આવ્યું હતું આપણે. એક પદ આવ્યું હતું એ ભક્તિમાં ક્યાંક. ભગવાન! આપની ભક્તિ કરે. ઓહો..! લક્ષ્મી તો આજ્ઞા માગતી આવશે. આજ્ઞા માગતી આવશે. કેટલી ક્યાં કેમ જોવે? આપની ઈચ્છા શું છે? આપની ભક્તિ કરનાર ત્રણ લોકના નાથ પરમાત્મા જ્યાં પૂર્ણ નિર્ગ્રંથ નિર્લોપ આત્મતત્ત્વ છે એવી દૃષ્ટિ થઈને આત્માની ભક્તિ વીતરાગની જે કરે છે, ભગવાન! એની તો આયુષ્ય... ક્યાંક છે કડી હોં! એ ક્યાંક આવી ગયું છે ખરા. દાનમાં હશે? દાનમાં છે ક્યાંક. બધું યાદ રહે છે કાંઈ? આજ્ઞા માગતી લક્ષ્મી આવશે. સમજાણું કાંઈ? એ ક્યાંક છે, દાનમાં છે ઘણું કરીને. નહિ? અને ઓલું કહ્યું છે ને દાનમાં ભાઈ! ત્યાં? કે લક્ષ્મી ખરચે ખૂટશે નહિ. એવો પાઠ છે દાનમાં. પુણ્ય ખૂટે વગર ખરચે ખૂટી જશે. સમજાય છે? એ દાનમાં છે ક્યાંક હોં! દાનમાં છે ને ક્યાંક? દાનમાં કેટલામો અધિકાર છે. થોડું કો'કે યાદ રાખવું જોઈએ ને કાંઈક. દાનનો અધિકાર છે ત્યાં છે. ૩૮. પાનું ૧૨૮ અને ૩૮ ગાથા. ૩૮ ગાથા છે.

पुण्यक्षयात्क्षयमुपैति न दीयमाना
लक्ष्मीरतः कुरुत संततपात्रदानम्।
कूपे न पश्यत जलं गृहिणः समन्ता-
दाकृष्यमाणमपि वर्धत एव नित्यम्।।३८।।

ભગવાન આચાર્ય જંગલમાં રહ્યા સંત આત્મધ્યાન અને જ્ઞાનમાં છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને જુલાયમાન. એ પણ એકવાર દાનની વ્યાખ્યા કરતા કહે છે કે

कूपे न पश्यत जलं गृहिणः समन्ता-
दाकृष्यमाणमपि वर्धत एव नित्यम्।।

'હે ગૃહસ્થો! કૂએ સે સદા ચારોં તરફ સે નીકલા હુઆ જલ જિસ પ્રકાર નિરંતર બઢતા હી રહતા હૈ.' છે? ઘટતું નથી. 'ઉસી પ્રકાર સંયમી પાત્રોં કે દાન મેં ભેટ કી હુઈ લક્ષ્મી સદા બઢતી જાતી હૈ. ઘટતી નહીં. કિંતુ પુણ્ય ક્ષય હોને પર વહ ઘટતી હૈ.' પુણ્ય તેરા ક્ષય હો જાયેગા. એ નહિ ખરચે પૈસા ખૂટી જશે. અને તારું પુણ્ય હશે તો પૈસા ખરચે ખૂટશે નહિ. વધતી જ જશે. કૂવામાંથી પાણી જેમ કાઢે છે. એક કૂવો છે ને અહીં આપણે. કેવો? માણેકચંદભાઈ!

મુમુક્ષુ :- જનડા.

ઉત્તર :- જનડા. જનડાનો એક કૂવો છે. બાર કોષ. બાર કોષ પાણી. અઢાર કોષ વળી લ્યો. અઢાર કોષ ચાલે છે. દો-દો બળદ. અઢાર કોષ ચારે બાજુ નીકળે છે પાણી. ખૂટે નહિ. જનડા અહીંયાં છે. માણેકચંદભાઈના ગામ પાસે. અઢાર કોષનું પાણી. સમજાય છે?

એ કૂવો એવો હતો કે કોઈએ ખોદેલો બહુ ઊંડો. પણ એક ચાર-આઠ તસુનો પત્થર રહી ગયેલો અંદર આડો. પાણી ન નીકળે. એટલે પછી છોડી દીધું. લોકો કાયર થઈ ગયા. એમાં એક કોઈ જાન આવી જાન. એ જાન આવી. જાન સમજો છો? બારાત. બારાત આવી હતી ત્યાં સવારે વહેલા નીકળ્યા હશે અને તૃષા લાગી. અંધારું. ભાઈ, આમાં પાણી છે પાણી કાઢો. પાણી હાથ ન આવે પાણી. પાણી હતું જ નહિ. પણ એક જણો મૂંઝાણો નાખને પથરો ઉપરનો એક પચાસ મણનો હતો. નાખ એની અંદર. પાણી છે કે નહિ ખબર પડે. ત્યાં એ .. તળ હતું જે દળ, એ (પથરો) પડ્યો અને ફૂટયું. અઢાર અઢાર કોષ વહે અને પાણી ખૂટતું નથી. એ હરજીવનભાઈએ દાખલો આપ્યો હતો. એય..! ક્યાં ગયા તમારા બાપ કેમ નથી આવ્યા? શું છે? એ દાખલો આપ્યો હતો હરજીવનભાઈએ. ભાઈ! ઓલો ઉપદેશ આવે ને, તો કહે, આ તો જનડાનો કૂવો ફાટ્યો છે. આ અમને નથી ગુરુએ આપ્યું અને નથી આ. એમ કરીને બિચારા કહેતા. આ બધી વાત ક્યાંથી કાઢો છો? આ તો કહે, એક તળ હતું ને એમાં પથરો નાખ્યો અને પાણી ફાટે એમ ફાટ્યું છે. એમ બિચારો કહેતો હરજીવન.

અહીં કહે છે કે અંદરના જ્યાં પાણી ફાટ્યા. એ તળ થોડું જ હતું, હોં! એક વિકલ્પ અને આત્માની એકતાબુદ્ધિનું તળ ફક્ત. સમજાય છે કાંઈ? રાગને મંદ કરતા કરતા કરતા આવેલો પણ ઓલો કૂવો ફાટેલો નહિ. પણ જ્યાં અંદર રાગ અને સ્વભાવની એક્તા તૂટી, તળમાં તળિયામાં પાણી અનંતુ ભર્યું છે ચૈતન્યનું. અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, આનંદ. એક વિકલ્પની એક્તા તોડતા ફૂવારો ફાટે છે. એવો ભગવાન આત્મા અનંત જ્ઞાન દર્શનનો કૂવો પાતાળ કૂવો છે. પાતાળ કૂવો સમજાય છે? આ પાતાળ કૂવો નથી હોતો? મોટો ઊંડો કૂવો હોય છે. જેમાંથી અંદરથી પાણી નીકળ્યા જ કરે ગમે તેટલા. એમ આ અઢાર કોષનું પાણી.

થોડું બાકી હતું પણ અઢાર કોષનું પાણી નીકળ્યું.

એમ અહીંયાં કહે છે, દાન દેતા દેતા તારા પુણ્ય હશે તો પાણી કૂવામાં જેમ નવું આવે એમ આવ્યા જ કરશે. પણ જો લક્ષ્મીને આ રીતે દાનનો ઉપયોગ નહિ કર તો પુણ્ય ક્ષય થશે તો લક્ષ્મી હશે એ વઈ જશે. આચાર્યે ઘણા દાખલા આપીને રાગની મંદતા માટે લોકોને અનુકંપા બુદ્ધિથી જરી ઉભા કર્યા છે. પણ બળદ હોય જેને પગમાં-ટાંગામાં જોર ન હોય એને કહે, લાકડા નાખ્યે બળદ ઊંચા ન થાય એ. લાકડા સમજ્યા ને? સાંગરા. જેના પગમાં કસ ન મળે, ઘાસ ખાવાની શક્તિ. ઘાસ હોય તો તો પગમાં જોર હોય. લાકડા નાખે ઊંચા કરે પણ ઓલા ન થાય. અમે નજરે જોયેલું (સંવત) ૧૯૮૧માં, ગઢડામાં. જરી વરસાદ, બહુ દુકાળ હતો. અમે ત્યાં ઉતરેલા. વ્યાખ્યાન પૂરું થાય એટલે .. ઊંચા કરે. એ જ્યાં આઘા જાય ત્યાં પડે હેઠે. કારણ કે પગમાં કસ ન મળે. એમ જેને અંદરમાં યોગ્યતાની લાયકાતમાં કસ ન મળે એને ઉપદેશના લાકડા કામ કરતા નથી. ગમે તેટલા ઉપદેશના લાકડા અંદર નાખે તો ફૂ થઈને પડે એની માથે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

અહીં આચાર્ય મહારાજ કહે છે... આપણે અહીં હતું બનારસીદાસનું. કહો, સમજાણું? 'સુગતિ વધુ સો પ્રીત..' એ સુગતિરૂપી સ્ત્રીની પ્રીતિ બંધાવનાર અહિંસાભાવ છે. સમજાય છે કાંઈ? સુગતિ તો એના કાળજામાં છે, એના કપાળમાં છે. કહે છે કે જેને આત્માના ભાનસહિત અહિંસાનો ભાવ પ્રગટ્યો 'સુગતિ વધુ સો પ્રીત' વધુ એટલે સ્ત્રી. સુગતિ રૂપી સ્ત્રી તો એના કપાળમાં છે, મળશે. 'પાલવે કો આલિ સમ કુગતિકે દ્વાર .. દેખીયે.' દુર્ગતિમાં જવા માટે અહિંસા એ આગળિયો છે. આગળિયો સમજાય છે? બારણા આગળ લાકડીનો મૂકે. એ આગળિયો છે અહિંસા ભાવ, દયા થાવ, વ્યવહારે અમૃત ભાવ છે. 'ઐસી દયા કીજે .. તિહું લોક પ્રાણી હિત ઔર કર્તૃત્વ કાંઈ લેખે મન લેખિયે.' વિશેષ કહે છે.

'અગની મેં જૈસે અરવિંદ ન વિલોકિયત...' આ ઉપર જોર આપતા. અગ્નિમાં જેમ અરવિંદ નામ કમળ ઉગે નહિ. અગ્નિમાં કમળ ઉગતું હશે? 'સુરત મત જૈસે ..' સુર-સૂર્ય આથમી જાય ત્યારે કાંઈ દિવસ રહેતો હશે? સૂર્ય આથમ્યા પછી દિવસ રહે નહિ. 'સાપ કે બદન જૈસે અમૃત ન ઉપજત' સર્પના મુખમાં કોઈ દિ' અમૃત, કોઈ દિ' એના ખજાને ન હોય. ત્યાં તો એની દાઢુમાં ઝેર હોય. સર્પની દાઢમાં ઝેર હોય. 'કાળકૂટ ખાઈ જૈસે જીવન ન જાણીએ.' કાળકૂટ ઝેર ખાઈને જીવતો રહે એમ બની શકે નહિ. 'કલહ કરત નહિ પાઈએ સુજસ જૈસે...' ક્લેશકારી પ્રકૃતિ અને સુજસ મેળવવો છે. બહુ સારો, એમ જશ મળતો હશે? પ્રકૃતિ તીખી રાગી, ક્રોધી, માન, માયા ક્લેશકારી સખ નહિ. કાં વઢ ને કાં વઢવાડ લાવ. સમજાણું કાંઈ? કાં મારી સાથે ક્લેશ કર, નહિતર ક્લેશ કરનાર લાવ. પણ હમ ક્લેશ વિના રહ સકતે નહીં. શેઠ! એવી પ્રકૃતિ પડી હોય ને કે હું ક્લેશ કરું નહિ તો લાવ ક્લેશ કરનાર. હું તો ન કરું. તો બીજો લાવ. પણ અમારી સાથે માથા ફોડે એવો ક્લેશ કરનાર

લાવ. વઢ નહિતર વઢવાડને લાવ. એમ કહે છે ને અમારે કાઠિયાવાડમાં. તમારી ભાષા હશે કાંઈક. હિન્દીમાં હશે કંઈક.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- હા. એ તું લડ નહિતર લડનાર લાવ. અમારી કાઠિયાવાડી ભાષામાં (એમ કહેવાય). સમજાણું કાંઈ? એવા કલહ કરનારા અને પાછો દુનિયામાં જસ મેળવવો છે. બનશે?

'બાધત .. રોગ નાશ ન બખાનીયે...' જુઓ! રસરોગ થાય છે ને? આ કેરી ખાય છે ને. શું કહેવાય એને રોગને? કેરીનો નથી રોગ થાતો? કેરી-કેરી. એમાંથી રોગ થાય છે. કેરી ન ખાઈશ. કેરી ખાઈશ તો આમ થાશે એમ કહે છે. 'પ્રાણી વધ માંહી તેસે ધર્મ કી નિશાની નહિ, યહીં તે બનારસી વિવેક મન આણીએ.' એમ કહે છે. સમજ્યા ને? બનારસીદાસ કહે છે, ૩૫૦ વર્ષ પહેલાં. એ અમારે સંપ્રદાયમાં કહેવાતું.

એમ અહીંયાં અહિંસા દયા એ તો ત્યાં ઈન્દ્રપદની નિશાની છે. સમજાણું કાંઈ? અને ખજાનો છે. અહીં લખે છે, જુઓ! **'ગુણોં કા ખજાના હૈ.'** ગુણોનો ખજાનો રાગ મંદમાં બહુ રાગ મંદ દયાનો જેને હૃદય છે એને ઘણી કોમળતા આદિ ભાવ હૃદયમાં હોય છે. **'ઈસલિયે વિવેકી મનુષ્યોં કો...'** જુઓ! વિવેક શબ્દ પડ્યો ને. અહીં પણ વિવેક આવ્યો. **'યહ દયા અવશ્ય કરની ચાહિયે.'** કહો, સમજાણું કાંઈ?

૩૯.

सर्वे जीवदयाधारा गुणास्तिष्ठन्ति मानुषे।
सूत्राधाराः प्रसूनानां हाराणां च सरा इव।।३९।।

'જિસ પ્રકાર ફૂલોં કે હારોં કી લટ્ટી...' લટ્ટી હોય છે ને ફૂલના હારની? **'સૂત્ર કે આશ્રય સે રહતી હૈ.'** સૂત્રના દોરને આશ્રયે લટ્ટી રહે છે. **'જૈસે મનુષ્ય મેં સમસ્ત ગુણ જીવદયા કે આધાર સે રહતે હૈં.'** દુશ્મન હોય તો પણ એના પ્રત્યે એને દયા આવવી જોઈએ. કોઈપણ પ્રાણી હોય, એ પણ સુખને માગે છે. તો કોઈ પ્રાણી પ્રત્યે એને દુઃખ ઉપજાવવાની વૃત્તિ હોય નહિ. **'દયા કે આધાર સે. ઈસલિયે સમસ્ત ગુણોં કે સ્થિતિ કે અભિલાષી ભવ્ય જીવોં કો યહ દયા જરૂર કરની ચાહિયે.'**

यतीनां श्रावकाणां च व्रतानि कलान्यपि।
एकाहिंसाप्रसिद्ध्यर्थं कथितानि जिनेश्वरैः।।४०।।

જુઓ! ઓહોહો..! આચાર્ય કરુણા કરીને (કહે છે). વનમાં વસ્યા. વનમાં વસેલા સંતો જગતની કરુણા માટે આ શાસ્ત્રો થઈ ગયા, રચાઈ ગયા. થઈ ગઈ કરુણા એની. અરે..! જીવો! આ ચોર્યાશીમાં રખડતા ક્યાંથી આવ્યા? ક્યાં જશો? ભાઈ! તમારા ભવિષ્યના ક્યાં પત્તા? તમારા તંબુ ક્યાં તણાશે? અહીંથી મરીને ક્યાં જશો? કોઈ ત્યાં પાંજરાપોળ નથી કે ત્યાં તમારી સેવા કરે. માટે કહે છે, યતિને-મુનિઓને. મુનિઓના વ્રત છે પંચ મહાવ્રત

કે અઠ્યાવીશ મૂળગુણ. શ્રાવકોના વ્રત સર્વજ્ઞદેવે કહ્યા છે. છે ને? **'एकाहिंसाप्रसिद्ध्यर्थं कथितानि'** **'યહ સર્વ અહિંસાં કી પ્રસિદ્ધિ કે લિયે હૈ.'** એ ચાર વ્રત પણ અહિંસાની વાડ છે.

અહિંસા એ અહિંસાને પાળવા માટે સત્ય છે. અહિંસા માટે અદત્ત, દત્ત ન લેવું. અહિંસા માટે બ્રહ્મચર્ય, અહિંસા માટે પરિગ્રહરહિત. બહારનો. એ અહિંસાની પુષ્ટિના કારણ ઓલા ચાર છે. ઓલા ચારના અહિંસા નહિ, પણ અહિંસાની પુષ્ટિની એ ચાર વાડ (છે). જેને એ અહિંસા ભગવાને સર્વ અહિંસાની પ્રસિદ્ધિ માટે કહ્યા. **'હિંસા કા પોષણ કરનેવાલા કોઈ ભી વ્રત નહીં કરાતા હૈ.'** જેમાં કોઈપણ પ્રાણીને દુઃખ થાય એવી વાત ભગવાનની વાણીમાં વ્યવહાર વ્રતની અંદર પણ હોઈ શકે નહિ. **'ઈસલિયે વ્રતી મનુષ્યોં કો સમસ્ત પ્રાણી પર દયા હી રખની ચાહિયે.'**

जीवहिंसादिसंकल्पैरात्मन्यपि हि दूषिते।
पापं भवति जीवस्य न परं परपीडनात्।।४१।।

'કેવલ અન્ય પ્રાણીઓં કો પીડા દેને સે હી પાપ કી ઉત્પત્તિ નહીં હોતી. લેકિન ઉસ જીવ કો મારુંગા અથવા જીવ મર જાવે તો અચ્છા હો. ઈત્યાદિ જીવ હિંસા કે સંકલ્પોં સે જિસ સમય આત્મા મલિન હોતા હૈ ઉસ સમય પાપ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ.' પરિણામ સંકલ્પ કર્યા ત્યાં પાપની ઉત્પત્તિ થાય છે. મરો, ન મરો એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. બીજો પ્રાણી જીવે કે ન જીવે. એને આમ દુઃખ દઉં, એને આમ મારું, પ્રતિકૂળ છે તો ઉડાડી દઉં એવો સંકલ્પ, બીજાને દુઃખ થાય કે ન થાય પણ તારા આત્માને તો સંકલ્પથી હિંસા થઈ ગઈ છે. માટે એવા સંકલ્પો (કરવા નહિ).

મુમુક્ષુ :- ... ઈરાદા હો,..

ઉત્તર :- હા. ઈરાદો હોય. એ તો છે. ખૂન થયું હોય પણ ઈરાદો શું છે એમ પૂછે છે. મારી નાખ્યો એમ ન પૂછે. બચાવવાનો હોય કે ભાઈ! હું તો મારો બચાવ કરવા માટે ગયો હતો. મને મારતા હતા. મેં લાકડું આમ કર્યું તો એને પેટમાં કાંઈક ગાંઠ (હતી), એને વાગી અને એ મરી ગયો. મારો મારવાનો ભાવ નહોતો. તો ઈરાદો મારવાનો ન હોય તો એને ફાંસી આપે નહિ. એમ હશે કે નહિ? આ વકીલ છે. એમાં તો ખબર પડે કે નહિ એને? ઈ ત્યાં પાછો નાખે છે. ભારે પણ ભાઈ. ના, ના શું એ આવ્યા વિના રહે જ નહિ તાળો. એ કાં આમ આવે અને કાં આમ આવે. બે બાજુ આવે. એય..! ક્યાં ગયા ભાઈ? નટુભાઈ! એ સનેપાત હોય ને એનો ચાળો ચાલ્યા વિના રહે જ નહિ જરીએ અંદર. કહો, સમજાણું આમાં? **'पापं भवति जीवस्य न परं परपीडनात्'.** લ્યો!

હવે આચાર્ય મહારાજ બાર ભાવનાની વાત કરવા માગે છે.

द्वादशापि सदा चिन्त्या अनुप्रेक्षा महात्मभिः।

तद्भावना भवत्येव कर्मणः क्षयकारणम्।।४२।।

સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ઉત્તમ પુરુષો લીધા. જુઓ! મહાત્મા શબ્દ લીધો છે ને? સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ છે, ધર્મની દૃષ્ટિ થઈ છે. એની ગૃહસ્થાશ્રમમાં વાત છે. એ સ્ત્રી, કુટુંબમાં છે છતાં એને અહીંયાં મહાત્મા કહ્યો છે. ધર્મીને મહાત્મા કહ્યો છે. ભલે રાજ કુટુંબમાં પડ્યો (હોય). મહા આત્મા. અંતરાત્મા થયો માટે તેને મહાત્મા કહેવાય છે. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન જ્ઞાન અને અનંત ગુણનું ધામ આત્મા, એની અંતર અનુભવની દૃષ્ટિ થઈ, પર્યાયમાં અંતર આત્મદશા પ્રગટી. હવે એ પરમાત્માને સાધવાનો સાધક છે. માટે અંતર આત્માને પણ મહાત્મા કહેવામાં આવે છે. પછી એ સ્ત્રી હો, પુરુષ હો, નારકી હો કે ઢોર હો. ચોથે ગુણસ્થાને પણ એને એ દશા પુરતો મહાત્મા કહેવાય છે. અહીં પાંચમા ગુણસ્થાનની વાત ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ?

'**तद्भावना भवत्येव कर्मणः क्षयकारणम्**'. બાર ભાવનાનું શાસ્ત્રમાં સ્વરૂપ તો સંવર રૂપે લીધું છે. સમજાય છે? અહીં વિકલ્પ રૂપ લઈને સ્વભાવ તરફની એકાગ્રતા છે એમાં આવી ભાવના ભાવતા વિશેષ રાગરહિત વીતરાગતા અંદર પ્રગટ થાય, એનાથી કર્મનો ક્ષય થાય એમ કહેવામાં આવે છે. અને જેટલો વિકલ્પ પુણ્યનો હોય તેટલો તેમાં પાપનો ક્ષય થાય. તે માટે કર્મક્ષયનું કારણ આ રીતે કહેવામાં આવ્યું છે.

'**ઉત્તમ પુરુષોં કો બારહ ભાવનાઓં કા સદા ચિંતવન કરના ચાહિયે. ક્યોંકિ ઉન ભાવનાઓં કા ચિંતવન સમસ્ત કર્મો કા નાશ** (કરનેવાલા હૈ). **આચાર્યવર બાર ભાવનાઓં કા નામ બતાતે હૈં.**'

अध्रुवाशरणे चैव भव एकत्वमेव च।
अन्यत्वमशुचित्वं च तथैवास्त्रवसंवरौ।।४३।।
निर्जरा च तथा लोको बोधि दुर्लभधर्मता।
द्वादशैता अनुप्रेक्षा भाषिता जिनपुङ्गवैः।।४४।।

વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ '**जिनपुङ्गवैः**' જિનમાં જે મહાપુરુષ છે એવા વીતરાગદેવે બાર ભાવના ભાવવાની વાત કરી છે. સમજાણું કાંઈ? મુનિ ચક્રવર્તી હોય તોપણ મુનિ થાય ત્યારે બાર ભાવના ભાવે. પહેલી બાર ભાવના ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભાવે. છન્નું હજાર સ્ત્રી હો. એકવાર શાંતિનાથ ભગવાન છન્નું હજાર (સ્ત્રીઓના) વૃંદમાં બેઠા હતા. અપ્સરાઓ જેવી રાણીઓ. એમાંથી એમને ભાવના કરતાં વૈરાગ્ય થયો. એટલે રાણીના રુદન થયા. અરે..! અરે..! સ્ત્રીઓ! હું કાંઈ તમારે માટે નહોતો રહ્યો. સમજાય છે? મારો રાગ આસક્તિનો હતો માટે હું રહ્યો હતો. એ રાગ હવે મારો મરી ગયો છે. માટે તમારે કારણે જો હું રહ્યો હોઉં એમ તમે માનતી હો તો કાઢી નાખ. સ્ત્રીઓને કહે છે. છન્નું હજાર સ્ત્રીના વૃંદમાં બેઠા એકદમ ભાવના ભાવતા વૈરાગ્ય થઈ ગયો. ઓહો..! ક્યાં આત્માની વીતરાગદશા અને ક્યાં હું અત્યારે

પડ્યો છું?

હું ચક્રવર્તી, હું કામદેવ, હું તીર્થંકર. એક ભવમાં ત્રણ પદવી. પણ હજી મુનિપણું અને ચારિત્રદશા મને નહિ, ત્યાં સુધી કેવળજ્ઞાનની પરમાત્મદશા મને પ્રગટ થશે નહિ. આમ એને કહે છે, તમે એમ માનતા હો કે તમે મને લલચાવો છો માટે હું રહ્યો છું, તમે લલચાવો છો અને મામણા શબ્દો ને અનુકૂળતા માટે અહીં રહ્યો છું એમ માનશો નહિ. દેવીલાલજી! મારી આસક્તિ મને અંદર રોકતી હતી માટે તમારા તરફ મારું લક્ષ જતું. હવે મારી આસક્તિ, જેમ જીવતો માણસ આયુષ્ય ત્યાં સુધી જીવ્યો, આયુષ્ય ગયું એટલે મરી ગયો, એમ મારો રાગ તમારા પ્રત્યે મારે કારણે હતો એ મરી ગયો છે. સમજાણું કાંઈ? એ રાગ હવે મને નથી. માટે જંટીયા તોડો કે માથા ફોડો એ કાંઈ ચાલે એવું નથી. આહાહા..! તારાચંદજી! માથા ફોડેને, આ જંટીયા ઉઘાડે. આહા..! થંભો, થંભી જાવ. અમારી આસક્તિ અમારે કારણે છે. તારે કારણે નહિ. સ્વભાવમાં એ છે નહિ. પણ અમારી કમજોરીને કારણે ભોગની રાગની વૃત્તિ ઉઠતી હતી એ વૃત્તિ અમારી ગઈ છે. મરી ગયા મડદા હવે જીવતા ન થાય. સમજાય છે કાંઈ? એમ રાગે મર્યા એને હવે આ રાગ આવો આવે નહિ. ઠરો... ઠરો... ઠરો... અમે તો મુનિપણું અંગીકાર કરશું. શોભાલાલભાઈ! એવી ભાવના ગૃહસ્થાશ્રમમાં ચક્રવર્તીઓ, તીર્થંકરો પણ ભાવતા હતા. હજી ત્રણ જ્ઞાનના ધણી હતા. છતાં વારંવાર એ ભાવના ભાવતાં એમાં એક આ વાત (કરી છે). એમાં અનિત્ય ભાવનાના સ્વરૂપનું વર્ણન (કરે છે). લ્યો!

अध्रुवाणि समस्तानि शरीरादीनि देहिनाम्।
तन्नाशे ऽपि न कर्तव्यः शोको दुष्कर्मकारणम्।।४५।।

'**પ્રાણીઓંકે સમસ્ત શરીર ધન્ય ધાન્ય સર્વ પદાર્થ નાશવાન...**' નાશવાન (છે). એમ ધર્મી વારંવાર વિચારે છે. કહો, ચોપડા ફેરવે છે કે નહિ વારંવાર? પાનું ફરે અને સોનું ઝરે. શોભાલાલભાઈ! એમ કહે છે ને તમારા વાણિયામાં? કે ભાઈ! ચોપડ્યા ફેરવ્યા કરવા એમાંથી સોના ઝરશે. ધૂળમાંય નથી હવે એ તો. એ તો પૈસા આવવાના હશે એ આવશે. એમાં પૈસા પડ્યા હશે પાનામાં?

અહીં કહે છે કે ધર્મી જીવને એવી વારંવાર ભાવના (થાય છે). ઓહો..! આ શરીર સુંદર દેખાય પણ એકવાર ઢગલો પરમાણુનો રાખ થશે. શરીર અનિત્ય છે. ભગવાન આત્મા હું નિત્ય છું. આ શરીર તો ક્ષણિક છે. સુંદર દેખાય કે કુબડું દેખાય એ નાશવાન છે. એમ વારંવાર (ભાવે છે). શરીર આદિ, હોં! ધન લક્ષ્મી મળી એ નાશવાન છે. એમ ધર્મી વારંવાર વિચારે છે. ક્યારે ચાલી જશે (એની ખબર નથી). ધાન્ય. બાર મહિનાના સંઘરે છે કે નહિ? કે હમણાં બાર મહિના રાખ્યું નિરાંતે. પણ એ .. સળગશે-બળશે ક્યારે? નાશવાન છે.

'**ઈસલિયે ઉનકે નષ્ટ હોને પર જીવોં કો કુછ ભી શોક નહીં કરના. ક્યોંકિ ઉસ શોકસે કેવલ ખોટે કર્મ કો બંધતા હી હૈ.**' અનિત્યભાવના. કીધું ને આ ચક્રવર્તીને.

આહાહા..! આ સંસાર. જ્યારે નામ હોંશથી આમ લખ્યું હશે. ઈન્દ્ર જેવો ચક્રવર્તી ઉભો હોય. દેવો માથે ફૂલડા વરસાવે હોં! એ વખતે. નામ લખે ત્યારે. નામ લખે હું એક ચક્રવર્તી. છ ખંડને સાધનારો. મેં મારા બાહુબળે છ ખંડને સાધ્યા. લખે એટલે ઉપરથી ફૂલ વરસે. ભુંસાડે ત્યારે એની હાજરી ન હોય. નાશવાન-નાશવાન એમ વારંવાર ધર્માત્મા ચિંતવે છે. એ બાર ભાવના (આવશે)... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)